

371.3

2-59

Հրատարակչական Գրականություն
0120-10

ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

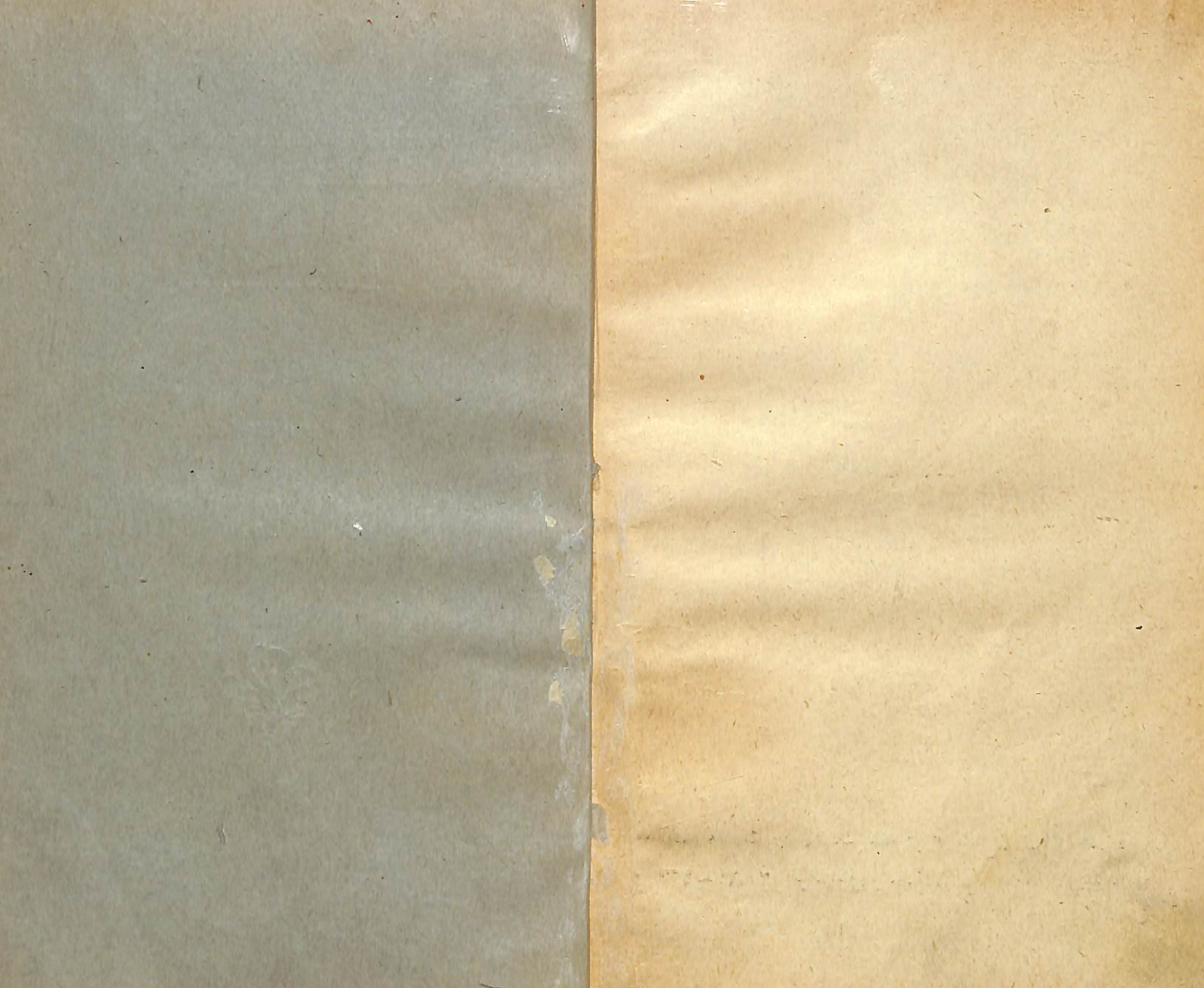
Յ. Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ

ՏԵՏՐԱԿ Ա.

ՈՒՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՄԵԹՈՏԸ

Տպագր. Զ. Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ, Կ. Պոլիս

8564

ՈՒՍՈՒՅԱՆԵԼՈՒ ՄԵԹՈՏԸ

معارف نظارت جلیله سنک سنه ۳۲۳ تشرین ثانی ۱۹ تاریخو
و ۲۸۸۴-۴۶۷ نومرولی رحصتنامه سیله طبع اولمشدر

3711.3
Z-59

Յ. Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ

(59)

ՏԵՏՐԱԿ Ա.

ՈՒՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՄԵԹՈՏԸ

ԸՁ

16593-58

Տպագր. ՋԱՐԵՅ Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
Կ. Պոլիս, 1908

11 JUN 2013

48.250

ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ իրեն նպասակ ընհրած է սեռականերու միջոցաւ ամփոփ կերպով ներկայացնել կրթական, բարոյական, առողջապահական հարցեր: Յաւակնոս ձգտումներ չունի ան: Իր առաջադրութիւնն է իրովսանն ծառայել դպրոցին եւ ընտանիքին: Շահադիսական ձեռնարկ մը չէ այն, այլ իսկալի գործ մը: Երբ ծախքը հանէ — որ մեծ բան մը չէ — իր յարասեւութիւնը ապահովուած է: ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ ա՛յն համոզումն ունի քէ պէտքի մը կը համապատասխանէ: Այս համոզման ստուգանիւթը (criterium) պիտի ըլլայ ընդունելութիւնը զոր պիտի գտնէ:

Յ. Թ. ՀԻՆԴԵԱՆ

Վ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԳՊՐՈՅԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Եկե՛ք, ապրինք դպրոցին
եւ ընտանիքին համար:

ՈՒՍՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՄԵԹՈՏԸ

Ծնողքները ինչո՞ւ դպրոց կը դրկին իրենց զաւակները. ի՞նչ է դպրոցին յանձնառութիւնը: Ահա՛ հասարակ տեղիք հարցում մը, որուն պատասխանը, սակայն, ճշգրիտ կարեւոր կէտ մը կը մնայ տակաւին, որովհետեւ միակողմանի ըմբռնումներ շատ սովորական են այս մասին՝ ոչ միայն ժողովուրդին, այլ նաև հրապարակագիրներուն մէջ: Ստուար մեծամասնութիւն մը այնպէս կը հաւատայ թէ դպրոցը տղուն պէտք է սորվեցնէ ա՛յնքան բան և ա՛յն բաները միայն որոնցմով ան իր հացը պիտի կրնայ ձարել դպրոցէն ելլելէ վերջ, և եթէ, շուկային մէջ անցնող այս գործնական ուսմունքը աւանդելով հանդերձ՝ դպրոցը մի-

չոցներն ձեռք առնէ որպէս զի տղաք քաղաքավար
և խելօք ըլլան, տիպար դպրոց մըն է այն՝ յաչս
ծնողաց և այլոց :

Ահա շատ համեստ պահանջում մը՝ զոր գոհացնել
չատ հեշտ է : Չպիտի այպանեմ այս պահանջումը՝ զոր,
ընդհակառակը, շատ բանաւոր պիտի գտնէի, եթէ
միակողմանի չըլլար, որովհետեւ դպրոցին նպատակը
այսքան անձուկ չէ եւ պէտք չէ որ ըլլայ : Նախա-
կրթարանին նպատակն է ֆիզիքապէս, բարոյապէս
և մտաւորապէս առողջ անհատներ հասցնել, եւ ի
վիճակի դնել տղան այս երբեակ տեսակէտով զար-
գանալու : Մասնաւորապէս իմացական-բարոյական
տեսակէտով, դպրոցին նպատակն է պատրաստել
տղան՝ «մարդու արհեստն ի գործ դնելու» — ինչ-
պէս կ'ըսէ, Ռուսոյի հետ, P. Lacombe իր Esquisse
d'un enseignement basé sur la psychologie de
l'enfant* այնքան թելադրիչ գործին մէջ, — եւ այս
բանին համար տղան պէտք է ձանչնայ իր գործու-
նէութեան միջավայրը, բնական և ընկերական մի-
ջավայրը միանգամայն. պէտք է խորհրդածելու և
քննելու վարժուած ըլլայ. պէտք է ըլլայ կամքի տէր,
գործունեայ, արգարամիտ, համակրելի եւ հաճոյա-
կատար : Ուրիշ բառերով, պէտք է տղան օժտենք
այնպիսի կարողութիւններով որոնք հարկաւոր են ո՛ր
եւ է սոսկարէզի մէջ զոր պիտի ընդգրկէ տղան՝ զըզ-
րոցէն ելլելէ վերջ :

Այս կերպ մշակութիւն մը տալ է նախակրթարա-
նին գործը : Բայց նկատելի է որ մեր տղաքը, մեծ

մասամբ, նախակրթարանէն ելլելէ վերջ՝ գործնական
կեանքի մէջ կը մտնեն անմիջապէս, և հետեւաբար
գործնական կեանքին համար պատրաստուած ըլլալու
պէտք ունին՝ նախակրթարանէն սկսեալ : Կարելի չէ՞
արդեօք այնպիսի կազմակերպութիւն մը ընդունիլ
որ՝ նախակրթարանը իր բուն նպատակը ի գործ
դնելով հանդերձ, երկրորդ տեսակէտն ալ — օգտա-
մատոյց (utilitariste) տեսակէտը — գոհացնէ բաւա-
կանաչափ աստիճանով : Կարծեմ թէ կարելի է, հե-
տեւեալ դրութեամբ, օրինակի համար .

1. — Նախակրթութեան շրջանը երկարել, վե-
ցամեայ շրջանը ութի վերածել. իմ մասին, դիտած
եմ թէ մեր նախակրթարաններու շրջանաւարտները
դպրոցէն կը մեկնին ճիշդ այն պահուն ուր կը սկսէին
իրապէս սորվել, իրապէս հասկնալ աւանդուած դա-
սերը, իրապէս իւրացնել զանոնք : Եթէ երկու տարի
ալ մնային, կը կարծեմ թէ գործնական կեանքին
պէտքերուն բաւելու չափ գլխտելիքներու պաշար մը
պիտի ունենային :

2. — Իբր բուն դաս աւանդել Մայրենի լեզու,
Թուրքերէն և Եւրոպական լեզու մը, Առողջաբանու-
թիւն, Թուաբանութիւն, Գործնական Երկրաչափութիւն,
և Տոմարակալութիւն, Աւստրալիական ճիշտագիտութիւն՝ հանդերձ
Օրկնագիտական եւ Տեսնագիտական գիտելիքներով, Գիր,
Գծագրութիւն և Ձեռական Աւստրալիան : Իսկ մաս-
նաւորապէս աղջիկներու համար, բաց ի յիշեալ ճիւ-
ղերէն, Առնիքն Տեսնագիտութիւն, Մանկաստանութիւն,
Ձեռագործ եւ Ձեռագիտութիւն (իբր ձեռական աշ-
խատութիւն) :

Այս ճիւղերը աւանդել հիմակուրնէ աւելի շատ
ժամերով և աւելի ընդարձակ ծրագրով : Այս ուսում-

* Paris, A. Colin.

րենք կ'ուզէին որ տղան սորվի, մենք, տեղեակ փորձառական հոգեբանութեան գլխաւորուն, պէտք է տղուն սորվեցնենք ինչ որ կարող է սորվիլ՝ որոշ տարիքներու մէջ, առանց վնասուելու: Միւս կողմէն,

Սկիւտար, 25 Մարտ 1905

Վսեմաշույ՛ Տօքթ. Տիգրան Պէյ Աճեմեան

Ասեմապետ Պատ. Ուսումն. Խորհրդոյ

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

Ի պատասխանի Պատ. Խորհրդոյ ամսոյս 16 թուականաւ նամակին, կը փութամ իմ խոնարհ կարծիքս յայտնել, ընդհանուր գծերով, Կրթական Երագրի բարեփոխութեան նկատմամբ: Աւելորդ կը համարիմ այս մասին բացատրութեանց եւ մանրամասնութեանց մէջ մտնել, խնդիրը ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած ըլլալով արդէն Բե-դ-է-Նի մէջ հրատարակուած յօդուածներուս մէջ:

Ա.— Մասնաւոր հոգածութեան առարկայ ընել Ֆիզիքական Գաստիրակուլութիւնը՝ զոր կարելի չէ բաժնել այսօր իմացական եւ բարոյական գաստիրակուլութենէն:

Բ.— Նախակրթարաններու շրջանը ուժը տարիի բարձրացնել: Մեր դպրոցական դրութիւնը կը պահանջէ որ նախակրթարան ունենայ ուրոյն նկարագիր մը՝ յարմար մեր միջավայրին, մեր միջոցներուն եւ մեր պէտքերուն:

Գ.— Աւանդելի գիտելեաց քանակը նուազեցնել ի նպատ որակին: Այս մասին, կ'արժէ աչաց առջեւ ունենալ Զուիցերիոյ Վօ նահանգին նախակրթարանին 1899ի ծրագիրը:

Դ.— Գործնական կարեւորութիւն ունեցող ուսմանց մասնաւոր կարեւորութիւն տալ. այս կարգի ուսմունքն են՝ Մայրենի լեզու եւ օտար կենդանի լեզուներ, Առողջաքանութիւն, Թուաճանութիւն, Անարհաճութիւն, Քաղաքացիական կրթութիւն:

կեանքը սուղ է հիւմա առաւել քան երբեք. շուտով պէտք է նետուիլ կեանքի մէջ:

Այս դրութիւնը, կը կարծեմ, պիտի խնայէ աշակերտին՝ ուղեղի ամեն անհարկի եւ աւելորդ յոգ-

ել Օրէնսգիտական ծանօթութիւնը, Գիր, Գծագրութիւն, իսկ մասնաւորապէս արջկանց համար, նաեւ՝ Առսմին տնտեսագիտութիւն, Մանկատածութիւն, Զեռագործ եւ Զեւագիտութիւն: Նոր դասակարգին մէջ կը մտնեն, թէեւ տարբեր տեսակէտով Մարմնամարզ, Զեռական աշխատութիւն, Երաժշտութիւն: Այս ուսումներն աւանդել կարելի եղածին չափ շատ ժամերով:

Երագրին մէջ գտնուած միւս ուսումներն աւանդել խօսակցութեանց, ընթերցմանց եւ շարագրութեանց ձեւով: Կամայական ձեւ մը տալ այս դասերուն եւ քննութիւն չպահանջեանոց վրայ:

Ե.— Է. եւ Ը. տարիներուն մէջ ընդունիլ Կրթական Կրթութիւնը:

Զ.— Լաւագոյն ծրագիրն ամուլ է՝ եթէ բանաւոր մեծոտով մը չկիրարկուի: Հետեւ արար այս ծրագրի գործադրութիւնը կ'ենթադրէ մանկավարժական արդի պահանջմանց տեղեակ ուսուցիչներու գոյութիւնը: Դաստիարակաց մանկավարժական պատրաստութիւնն անհրաժեշտ է:

Ուսմանց ծրագրին կարեւոր է կցել մանկավարժական ուղղութիւններ՝ ծրագրին միանգամայն կրէն եւ հօգնութիւն ոգին բացատրող, հանդերձ կարեւոր մանրամասնութիւններով՝ դասախօսութեանց մէջ ճշտի մասին:

Է.— Է. եւ Ը. տարիներուն մէջ ուսումներուն յայտնապէս գործնական կնիք մը դրոշմել, մանչերու եւ արջկանց յատուկ ուրոյն ուղղութիւններով:

Ը.— Երագրին մէջ որոշել այն մասերը՝ զորս պէտք է ընդլայնել կամ, ընդհակառակը, կրճատել գաւառներու եւ արջկանց համար:

Հանցեցք ընդունիլ, եւլն.:

նութիւն, հրապուրիչ և հետեւորար արգիւնաշատ պիտի ընէ ուսուցումը՝ ներկային մէջ, և ուսման սէր պիտի ներշնչէ, դպրոցին մէջ ուրիշներու հետ սկսածը առանձին շարունակել պիտի սորվեցնէ տղուն՝ ապագային համար.— իսկ միւս կողմէն, ծնողներու պահանջներուն և բաղձանքներուն գոհացում տալով, զանոնք օժանդակները պիտի ընէ դպրոցի գործին, փոխանակ դաստիարակին աւխտութեանց հակառակ եղող ազդակներ ընելու զանոնք՝ ինչպէս են յաճախ, և գիտենք թէ որքան թանկագին է ծնողքին գործակցութիւնը, որպէս զի դաստիարակին աշխատութիւններն արգիւնաւորին:

Օգտակար նորութիւն մը պիտի ըլլար, վերջապէս, այն՝ զոր կը յանձնարարէ Հանօդօ (G. Hanotaux: Du choix d'une carrière*), այսինքն՝ չըջանաւարտին վկայականին մէջ նշանակել տղուն բնական յարմարութիւնները. իրաւ է թէ այս կշռագատութիւնները մաթեմատիքական ճշգրտութիւն մը չեն կրնար ընծայել, բայց շատ օգտակար են ասպարէզի ընտրութեան մասին: Այս նպատակաւ, դաստիարակը պէտք է խօսակցի արհեստներու վրայ, իր աշակերտներուն հետ զօրս պէտք է ուսումնասիրէ զատ զատ, ծանօթանալու համար անոնց հակամիտութեանց:

Ուսմանց ծրագիրը, ո՛րքան ալ նպատակայարմար, որքան ալ մանկավարժական սկզբունքներու համաձայն յօրինուած ըլլայ, ամբողջապէս դատապար-

* Paris, Flammarion.

տուած է, եթէ բանաւոր մեթոտ մը չկենդանացնէ շարգիւնաւորէ զայն: Ուրեմն պէտք է գիտնանք թէ որո՞նք են այն ընդհանուր սկզբունքները որոնց վրայ հիմնուած պէտք է ըլլայ ո՛ր և է ճիւղի ուսուցում, որպէս զի անիկա ծառայէ թէ՛ միտքը հրահանգելու և թէ՛ գործնական գիտելիքներու բաւականաչափ պաշարով մը օժտելու պատանին:

ՆՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏ. — «Ամէն անոնք որ կը ճանչնան մեր հանրային կրթութիւնը, պիտի խոստովանին թէ՛ այն վէրքը որմէ կը տառապինք ամէնէն աւելի, ո՛չ միայն նախակրթարանին, այլ նաեւ ամէն ստոիճանէ դպրոցներու մէջ, աւելաբացութիւնն է: Չափազանց բառ, ոչ բաւական իր. բառերուն տակ չենք տեսներ իրերը, և լեզուն, փոխանակ իրականութիւնը գտնելու ծառայելու, յաճախ կը թաքուցանէ զայն մեղմէ»: Միշէլ Պրէալի այս գիտողութիւնը, որ այնքան անգամներ յեղեղուած է ուրիշներու կողմէ ալ, շատ լաւ կը պատշաճի նաեւ մեր ուսուցանելու կերպին: Յիշողութիւնը լեցնել. այս է մեր ուսուցման եղանակը. անգագար կը խօսինք ու գոց ընել կու տանք. «անգագար կը պտուղները տղոց տկանչներէն վար, իբր թէ ձագարէ բան մը լեցնել ուզէինք. միայն յիշողութիւնը լեցնել կ'աշխատինք, դատողութիւնը և խիղճը պարապ կը թողունք» (Montaigne): Յիշողութիւնը անշուշտ «հրաշալի գօրծիք մըն է, առանց որուն դատողութիւնը չպիտի կրնար իր պաշտօնը կատարել», բայց սա պայմանաւ որ այդ գործիքը ծառայեցուի դատողութեան զարգացման և ոչ թէ լեցուի ի վնաս դատողութեան: Բարիդի 1900ի Արուեստահանգէսին մէջ անգլիացի բրոֆէսէօր մը՝ քննադատելով ֆրանսացի ուսուցիչներուն շատախօս մե-

85-6591

թոռը, կ'ըսէր թէ այնպիսի մեթոտով մը « տղուն կազմած գաղափարները կոկոն վիճակի մէջ կրնան ըլլալ: Ծաղիկ մի՛ պահանջէք անկէ: Միւս կողմէ, պատրաստ գաղափարներ տալ տղուն՝ արուեստական ծաղիկներով զարդարել է զայն»: Արդարեւ, ուսուցանել չի նշանակեր մտքին մէջ մտցնել բառերու, պարբերութիւններու, վճիռներու դէպ մը, այլ միտքը բանալ իրերու միջոցաւ: Սորվելու համար իւրացնել պէտք է, և գաղափարները իւրացնող ոյժը դատուութիւնն է: Չենք կրնար գաղափարի մը տիրանալ, մինչեւ որ չորոճանք զայն՝ վերըւծելով, բազդատելով, ընդհանրացնելով, համադրելով: Իբր կրթիչ, հրահանգիչ միջոց եւս, այս ներգործական մեթոտը միայն կարող է ազդել հոգւոյն վրայ, կազմել նկարագրերը:

Կրկնութիւն. — Ամէն տեսակ գիտելիք եւ գաղափարներ կրկնուելով կրկնուելով ունակութիւններ կը դառնան վերջ ի վերջոյ, և ունակութիւն գարձած ատեն միայն իրտպէս իւրացուցուած են անոնք: Դաստիարակութիւնը կրնայ սահմանուել, ինչպէս ըրած է Կրեթով Լը Պօն*, անգիտակիցը գիտակիցին մէջ անցընելու արուեստը: Պէտք է ուրեմն ձանձրանալ վերագառնալէ բազմիցս և բազմազան ձեւերով՝ միեւնոյն ծանօթութեանց, ծեծելէ ու ծեծելէ զանոնք՝ մինչեւ որ խորունկ կերպով մխուժին անոնք հոգւոյն մէջ: Կրկնութեան նուիրուած ժամանակը կորսուած ժամանակ մը չէ բնու. ընդհակառակը:

* Psychologie de l'éducation, par Gustave Le Bon, Paris, Flammarion.

ՇԱՀԵԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — « Ուսուցանել՝ ընտրել է » . ասա հագեբանական ճշմարտութիւն մըն ալ զոր կ'անտեսենք: Չենք գիտեր կամ կը մոռնանք թէ կարելի չէ բռնագատել միտքը որ մեր ուզածին պէս կամ մեր ուզածին չափ և մեր ուզած ատեն լեցուի ծանօթութիւններով: Հոգեբանութեան այսօրուան վիճակին մէջ, ներելի չէ անգիտանալ կամ անտեսել թէ՛ տղան փոքր չափահաս մը չէ, այլ տարբեր էակ մըն է, որ չունի չափահասին բոլոր գործարանները և կարողութիւնները: Հետեւաբար, տղան այս ինչ տարիքին մէջ կարող չէ հասկնալու այն բաները զորս պիտի կրնայ հասկնալ այն ինչ տարիքին մէջ: Կը հետեւի թէ՛ ո՛րքան ծիծաղելի նոյնքան անգութ բան մը պիտի ըլլար ճնշման, բռնութեան, վախի ազդեցութեամբ սորվեցնել ուզել բան մը՝ զոր տղան կարող չէ սորվելու, բնախօսական անողոք պատճառներով: Ծնչումը, բռնադատութիւնը, սկզբումը հակամանկավարժական դրութիւն մըն է ուսուցութեան մէջ: Եւ ճնշումը ո՛չ միայն ազդեցիկ չէ ուսուցման մէջ, այլ նաեւ ի յառաջագունէ կը սպաննէ ուսանելու փափագը, զոր կարելի պիտի ըլլար ծընուցանել ուրիշ միջոցաւ: Բանաւոր մեթոտն այն է որ տղուն հետաքրքրութիւնը կը գրգռէ, կը յանկուցանէ զայն և ճարտար միջոցներով անոր միտքը հակամէտ կ'ընէ ինքնաբերաբար ընդունելու աւանդելի գիտելիքը կամ մանաւանդ ընդ առաջ երթալու աւանդելի գիտելեաց: Այդ միջոցները բազմապիսի են եւ կը փոխուին աշակերտին տարիքին և խօսնուածքին համեմատ: Դաստիարակին ճարտարութիւնը կը կայանայ հասկնալու մէջ թէ՛ իւրաքանչիւր աշակերտի հետաքրքրութիւնը ի՛նչ միջոցներով

կարելի է գրգռել: Աւանդելի գիտելիքը պատշաճեցնել տղուն ուղեղի վիճակին, մասնաւորէն ընդհանուրին, զգալիէն մտաւորականին, թանձրացեալէն վերացեալին անցնելով յառաջանալ, ցոյց տալ աւանդելի գիտելեաց անմիջական օգուտը, կենդանացնել գանոնք, թատերական գոյն մը տալ անոնց, ինքզինքը ուշադիր, հետաքրքիր ցուցնել, աշակերտներն ալ ուշադիր՝ հետաքրքիր ընելու համար նմանողութեամբ — անա գլխաւորներն այն միջոցներուն, որոնցմով դաստիարակը կրնայ աշակերտներուն — մտքով առողջ աշակերտներուն՝ աւելորդ է ըսել, — մէջ շահեկանութիւն գրգռել ուսուցանելի գիտելեաց մասին, պոյմանաւ որ, փութանք աւելցնել, աշակերտներուն ուղեղը յոգնած չըլլայ:

Զի՞ կրնար պատահիլ որ աշակերտ մը, հակառակ հակադրեցիկ ամէն միջոցներու, յամառի չհետաքրքրուիլ ուսմանց այսինչ ճիւղէն կամ ճիւղերէն, և այսինչ ճիւղին կամ ճիւղերուն համար միայն արամադրութիւն ցոյց տայ: Ամէն դաստիարակ գիտէ թէ շատ հազուադէպ երեւոյթ մը չէ այս՝ դպրոցներու մէջ: Իրենց խառնուածքին հետեւանքով, կան տղաք որ թանձրացեալ ուսումներէ մանաւանդ համ կ'առնեն, ուրիշներ կ'ախորժին այն ուսումներէն որոնք երեւակայութեան մանաւանդ կ'ուղղուին: Կան տղաք որ ուսողական գիտութեանց համար տրամադրութիւն ցոյց չեն տար, ուրիշներ՝ լեզուաց համար, ևն.: Միւս կողմէ, կրթիչ մանկավարժութիւնը կ'ուզէ բազմապիսի շահեկանութիւնը մշակել տղոց մէջ, ամբողջական մարդը կազմելու համար: Հերպարդ, կրթիչ մանկավարժութեան հայրը, վեց տեսակ շահեկանութիւն կ'ուզէ ստեղծել: Փորձական շահեկանութիւն, որ

յառաջ կուգայ բնական իրեր և պատմական իրողութիւններ նախ զննելէ և ապա լմբռնելէ: — Հայեցակա՝ շահեկանութիւն, որ կը փնտռէ և կը գտնէ մասնաւոր պարագաները վարող օրէնքը: — Գեղեցկագիտական շահեկանութիւն, այսինքն՝ շահեկանութիւն բնութեան, բնատեղծութեան, երաժշտութեան համար: — Հաւակրական շահեկանութիւն, այսինքն՝ սէր իր նմաններուն հանդէպ: — Ընկերական շահեկանութիւն, այսինքն՝ յարում իր երկրին և մարդկային ընկերութեան համար օգտակար եղող հաստատութեանց և ձեռնարկներուն համար: — Կրօնական հետաքրքրութիւն:

Արդ, եթէ ցարդ այս բազմապիսի հետաքրքրութիւնները կարելի չէ եղած արթնցնել և մշակել ամէն տղու մէջ՝ առանց բացառութեան, խնդիր է գիտնալ թէ բնական պատճառներ կան այս մասին քիչ ոչ մանկավարժութիւնը հարկ եղած միջոցները չէ գտած տակաւին՝ ամէն տեսակ շահեկանութիւն արթնցնելու ամէն տղու մէջ, և եթէ բնական արգելքներ կան՝ մանկավարժութիւնը կարո՞ղ է գանոնք բառնալու: Ի՞նչ որ ալ ըլլայ իրողութիւնը, որուն տակաւին պէտք եղածին չափ տեղեակ չենք առ այժմ, սա ճշմարիտ է թէ՛ ամէն աշակերտ անպատճառ ամէն տեսակ ուսման բնական յարմարութիւն, շահեկանութիւն ցոյց չի տար, և երբ, հակառակ ի գործ դրուած մանկավարժական ամէն միջոցներու, աշակերտ մը յամառի չհետաքրքրուիլ այս ինչ կամ այն ինչ ճիւղէն, կարծեմ անտեղի է որ դաստիարակը գրգռուի, բարկանայ և բռնադատիչ ծայրայեղ միջոցներու դիմէ: Փոխանակ այս բռնադատիչ միջոցներուն, աղէկ կ'ըլլար որ մեր վարժարաններուն մէջ փորձէինք շահեկան

ժական կոչուած դատարաններու գրութիւնը, ըստ ուրում՝ ինչ ինչ ճիւղերու — մասնաւորապէս օտար լեզուներու և ուսողութեան — մէջ տկար եղող աշակերտները այդ դասերու ատեն կը զրկեն այն դասարանը որ կը պատշաճի իրենց կարողութեան:

ԸՆԴՀԱՅՅՅՈՂՈՒԹԻՒՆ. — Կրթիչ ուսուցութեան մէջ շահեկանութեան այս մասնաւորապէս թանկագին արժէքը հասկնալէ վերջ, կը մնայ գիտնալ թէ ինչպէս և ե՞րբ կը ծնի այդ հետաքրքրութիւնը: Ենթադրենք թէ պատմութիւն մը, ընթերցում մը կէսէն մտիկ ընելու սկսիք. ի՞նչ կը պատահի: Ըսուածները աղէկ չէք հասկնար, բաւական չէք հետաքրքրուիր. ինչո՞ւ: Որովհետեւ ըսուած բաները աղէկ հասկնալու համար պէտք էր որ առաջուց ըսուածներն ալ գիտնայիք: Եթէ ճշմարիտ է այս՝ չափահասներու համար, ա՛լ աւելի ճշմարիտ է պզտիկ տղոց համար: Պէտք է որ նոր գիտելիքները կապուին հիներուն հետ, գաղափարներու կապակցութեան օրէնքին բանաւոր կիրառութեամբ: Առաջին յարկը պէտք է հաստատուի հիմերուն վրայ, երկրորդ յարկը՝ առաջինին վրայ, երրորդը՝ երկրորդին վրայ, և տանիքն՝ ամէնէն վերի յարկին վրայ: Շատ տղաք անուշադիր են դասին, չեն հասկնար ըսուածները, չեն սիրեր ուսմանց այս կամ այն ճիւղը, պարզապէս այն պատճառաւ որ՝ ըսուածները հասկնալու համար անհրաժեշտ եղող նախընթաց գիտելիքէն զուրկ են այդ տղաքը, զորս մենք, հոգեբանութեան անտեղեակ դատտիրարակներս, չենք խղճար պարտաւելու կամ խոչտանդելու:

Արտաքին աշխարհը շարունակ յարաբերութեան մէջ է մեր հոգւոյն հետ զգայարաններու միջոցաւ, որոնք մեզ կ'ընձեռեն բոլոր մեր գիտելեաց տարրեր:

Այս գաղափարները, երբ կը մտնեն հոգւոյն մէջ, չեն երթար մէյ մէկ անկիւն գրաւել և հոն թաղուած մնալ: Մեր եսին մէջ մտնող ամէն գաղափար կը խառնուի կը ձուլուի նախապէս գոյութիւն ունեցող ուրիշ գաղափարներու հետ, ապա թէ ո՛չ՝ ի՞նչպէս պիտի կրնայի, օրինակի համար, տեսած լեռններու կամ գետերու միջոցաւ երեւակայել ուրիշ լեռներ և գետեր՝ զորս չեմ տեսած իրապէս: Նոր ծանօթութեանց այս միաւորութիւնը հիներուն հետ՝ պատճառ կ'ըլլայ որ հին գաղափարները, ըստ պարագային, կ'ամբողջանան կամ կը սրբագրուին՝ նորերուն միջոցաւ, և փոխադարձաբար: Հին և նոր գաղափարներու այս յարատեւ ազդեցութիւնը և հակազդեցութիւնը որմէ ինքնաբերաբար կը ծնի ուշագրութիւնը, կը կոչուի ընդհայեցողութիւն (aperception) որ անհրաժեշտ պայման է շահեկանութեան:

ԿԵԴՐՈՆԱՅՅՈՒՄ. — Որպէս զի գիտելիքները բեղմնաւորին մտքին մէջ՝ առանց օտարաբան ընելու տղան և առանց անտեղի յոգնութիւն մը պատճառելու տնոր մտքին, կարեւոր պայման է որ զանազան գիտելեաց մէջ կապ մը, կեդրոնացում մը հաստատուի՝ որչափ կարելի է: Ուսմանց ծրագրին բոլոր ճիւղերը կարելի է խմբել մայրենի լեզուին վերաբերող զանազան վարժութիւններուն շուրջը: Աւելի սերտ կեդրոնացում մը կարելի է հաստատել աշխարհագրութեան, պատմութեան, բնական գիտութեանց, քաղաքացիական կրթութեան դասերուն միջեւ, օրինակի համար: Աշակերտին միտքը առաւել կամ նուազ սերտ աւընջութիւն մը, միութիւն մը պէտք է գտնէ օրուան զանազան դասերուն միջեւ. ուսմանց զանազան ճիւղերը պէտք է ի մի ձուլուին տղուն մտքին մէջ:

այս պայմանով միայն իրական օգուտ մը կրնան ունենալ անոնք կեանքին համար: Այս տեսակէտով, դաստիարակ-ուսուցչի գրութիւնը թանկագին առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ, այնքան ուրիշ առաւելութիւններու հետ: Բայց այս գրութեան՝ մեր դպրոցներուն մէջ ընդհանրացած չըլլալը պատճառ մը չէ որ ուսուցիչները չխորհին կեդրոնացման սկզբունքը յարգելու միջոցներուն վրայ. այդ միջոցները բազմաթիւ են և բազմապիսի. խնդիրը բարի կամեցողութիւն ունենալու վրայ է:

Ասոնք են այն էական պայմանները՝ որոց միջոցաւ ուսուցումը կրնայ ըլլալ խորունկ, արդիւնաւոր և կրթիչ, տղուն հոգեբանութեան նորագոյն տեսութեանց համաձայն: Դաստիարակն ի ձեռին ունի կըրթական ծրագիրը ուր բովանդակուած են այն գիտելիքը՝ զորս կարելի է և պէտք է աւանդել այս կամ այն տարիքի տղոց: Ուրեմն դաստիարակին գործը պէտք է ըլլայ ընտրել նախապէս այն անհրաժեշտ մանրամասնութիւնները միայն որոնք պէտք է խմբունի գլխաւոր գաղափարին կամ գաղափարներուն շուրջ, զգուշանալով ճապարութեան և մանրամասնութեանց հեղեղի մը մէջ խեղդելէ էական գաղափարը՝ որ լուսապայծառ պէտք է փայլի միշտ տղուն ուղեղին խորը: — Յարգելու համար ընդհայեցողութեան օրէնքը, դաստիարակը ներածութեամբ մը, պիտի յօժարեցնէ տղուն միտքը ջերմ ընդունելութիւն մը ընելու աւանդելի գիտելիքին: Առ այս, պէտք է արթնցնէ, բարձր աշակերտին մտքին մէջ մրափող այն գաղա-

փարները՝ որոնք աղերս ունին աւանդելի գիտելիքին հետ: Այս կերպով պիտի ծնի ինքնաբեր շահեկանութիւնը և հետեւաբար, ինքնաբեր ուշադրութիւնը, այսինքն դաստիարակութեան լծակը: Պէտք է վառ պահել այդ ուշադրութիւնը՝ պատշաճ ճարակ տալով անոր իրերու, և եթէ բացարձակապէս անկարելի ըլլայ իրերը ի ձեռին ունենալ, պատկերներու՝ մոդական լսպտերի և ըն. միջոցաւ, և յստակ ու նպատակայարմար հարցումներու ձեռնտուութեամբ պէտք է աւանդել գիտելիքը, ամէն անգամ որ կարելի է՝ տղուն գտնել տալով ինչ որ անոր սորվեցնել կ'ուզենք (*): Տղուն զգայարանները և ուղեղը անդադար գործունէութեան մէջ պէտք է ըլլան այս միջոցին: Հեռի՛, հեռի՛, դաստիարակին միտքէն՝ ծունկ բարեւ կեցած աշակերտներ ունենալու գաղափարը: Տղան պէտք է շարժի, ստքի ելլէ ի հարկին, տեսնէ, շօշափէ, հոտոտէ, ճաշակէ, խօսի, գրէ, գծագրէ: Կարելի է հոգեբանական այս պահանջներուն գոհացում տալ, կարելի է Եասնախա Բողոքի նահապետին վարդապետութիւնը կիրարկել՝ առանց անոր ծայրայեղութիւնները որդեգրելու, այսինքն՝ առանց դասարանը Բարեկենի աշտարակի մը, կափառնաուսի մը վերածելու: — Պէտք է հեշտ անցո-

(*) Ուսուցիչներէն ոմանք սովորութիւն ունին իրենց դասխօսութիւնները գրել տալու դասարանին մէջ: Իմ ներքին համոզումս այն է թէ՛ ո՛ր եւ է փաստ չիկրնար արդարացնել այս ժամավաճառութեան դրութիւնը, ի՞նչ աստիճանի ալ պատկանի վարժարանը, ուր կը զործարդուի այն: Մեղադրելի են, նոյնպէս այն ուսուցիչները որոնք դասին բացատրութեան հոգը դասագիրքին կը մզեն:

զուժեամբ մը աշակերտին միտքը զգալիէն մտաւորականին, թանձրացեալէն վերացեալին առաջնորդել՝ բաղդատութիւններ ընել տալով և ի վերջոյ մանրամասնութիւններուն մէջէն հանել տալով ընդհանուր գաղափարը, օրէնքը, կանոնը: — Եւ որովհետեւ աշակերտը այն ատեն միայն իրօք իւրացուցած է գիտելիքը՝ երբ կրնայ, առանց ամենափոքր օտար օժանդակութեան, կիրարկել զայն, դասին վերջին պահը պէտք է նուիրուի այս կիրարկութեան, որուն ձեւը կը փոխուի, աւելորդ է ըսել, դասին բնութեան համեմատ. վայելչախօսութեան, շարագրութեան, թուաբանական խնդրոյ մը լուծման, գծագրութեան, ձեռական աշխատութեան, քարտխազծութեան, ևլն. ձեւը կրնայ առնել այն:

Չեմ ուզեր այնպիսի մանրամասնութեանց մէջ մտնել՝ որոնք խեղդէին գուցէ աշխատութեանս հոգին՝ որ կ'ապրեցնէ, ցայտեցնելով գիրը՝ որ կը սպաննէ: Նպատակս էր այս մէկ քանի էջերուն մէջ մատնանիչ ընել հոգեբանական սկզբունքներու վրայ հիմնուած մեթոտի մը անհրաժեշտ պէտքը՝ որպէս զի ուսուցումը ըլլայ միանգամայն գործնական և կրթիչ: Բարեբախտ պիտի համարեմ ինքզինքս՝ եթէ յաջողին անոնք լուրջ ուշադրութեան առարկայ ընել տալու այդ պէտքը, որ կենսական պէտքերէն մէկն է մեր դպրոցներուն: Մեր մէջ, ուսուցութիւնը ընդհանրապէս պարզ բան մը նկատուած է, որուն վրայ իբր թէ չարժեք ուշադրութիւն դարձնել. պէտք է փոխուի այս սխալը, կործանիչ գաղափարը, մահացու թշնամին դաստիա-

րակութեան գործին: Պէտք է ի հարկին ընդունիլ սա անհակառակելի ճշմարտութիւնը — ինչ որ ալ ըլլան օքերու և Սրէնսըրներու կարծիքը այս մասին — թէ՛ ուսուցութիւնը իմաստասիրական, ընկերական, բարոյական բարձր նշանակութիւն մը ունի, և, ըստ այսմ, իբր շատ փափուկ բան մը, որչափ ալ շատ խնամքի և զգուշութեան առարկայ ըլլայ՝ նորէն քիչ է: Երբ խնդիրը միմիայն գիտելիք աւանդելու վրայ է, ուսուցութեան շատ մը ձեւեր ներելի է գործադրել. իւրաքանչիւր դաստիարակ ազատ է ընտրելու այն ձեւը զոր ինք ամէնէն աւելի արդիւնաւոր կերպով կրնայ կիրարկել: Բայց երբ խնդիրը իմացական—բարոյական զարգացման վրայ է, այն ատեն հարկ կ'ըլլայ ընտրել մեթոտ մը՝ որ հիմնուած է հոգեբանական, բարոյական, ընկերաբանական ճշմարտութեանց վրայ:

Յ. Թ. ՀԻՆՂԵԱՆ

ՌԻՍՈՒՅՄԱՆ ՄԵԹՈՏՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ

ՄԷԿ ԳՐԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

-
1. ACHILLE, Traité théorique et pratique de méthodologie, Namur, 1882
 2. ACHILLE, Le nouveau Vade-Mecum du jeune instituteur, 2 parties, Namur, 1892
 3. AUBERT, Cours de pédagogie et de méthodologie, Bruxelles, 1897
 4. AUGER ET HAUSTRATE, Cours complet de pédagogie, Tournai, 1902
 5. HUYSECOM, Manuel de méthodologie générale et spéciale, Gand, 1896
 6. LESUISSE, Cours de pédagogie et de méthodologie, Tamines, 1901
 7. CARRÉ ET LIQUIER, Traité de pédagogie scolaire. Paris, 8e éd., 1907
 8. DAFRENNE, Nouveau cours de pédagogie (Bibliothèque d'Education), 1907
 9. KEHR, Die Praxis der Volksschule, Gotha, 10e éd., 1889
 10. LEUTZ, Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichts, Tauberbischofsheim, 2e éd., 1890
 11. WILLMANN, Didaktik, Braunschweig, 1889
 12. TOISCHER, Theoretische Paedagogik und allgemeine Didaktik, Muenchen; 1896.

Յ. Թ. ՀԻՆԴԻԵԱՆԻ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. — ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ՝

1. Méthode directe, Ա. Գիրք, խօսակցութիւն, ընթերցանութիւն, ֆերականութիւն, բառագիտութիւն: Գին 3 դր.:

2. Méthode directe, Բ. Գիրք, խօսակցութիւն, ընթերցանութիւն, ֆերականութիւն, բառագիտութիւն, տարագրութեան վարժութիւն: Գին 5 դր.:

3. Méthode directe, Գ. Գիրք, խօսակցութիւն, ընթերցանութիւն, ֆերականութիւն, բառագիտութիւն, տարագրութիւն: Գին 6 դր.:

4. Հիմնական Նոր Եղանակ Ֆրանսերէն Շրագրութեան, Ա. Տարի, ֆերականութիւն, Հայերէնէ ի Ֆրանսերէն բարգմանութիւն, խօսակցութիւն: (Այս գիրքը օժանդակն է Méthode directe ի Բ. Գիրքին): Գին 5 դր.:

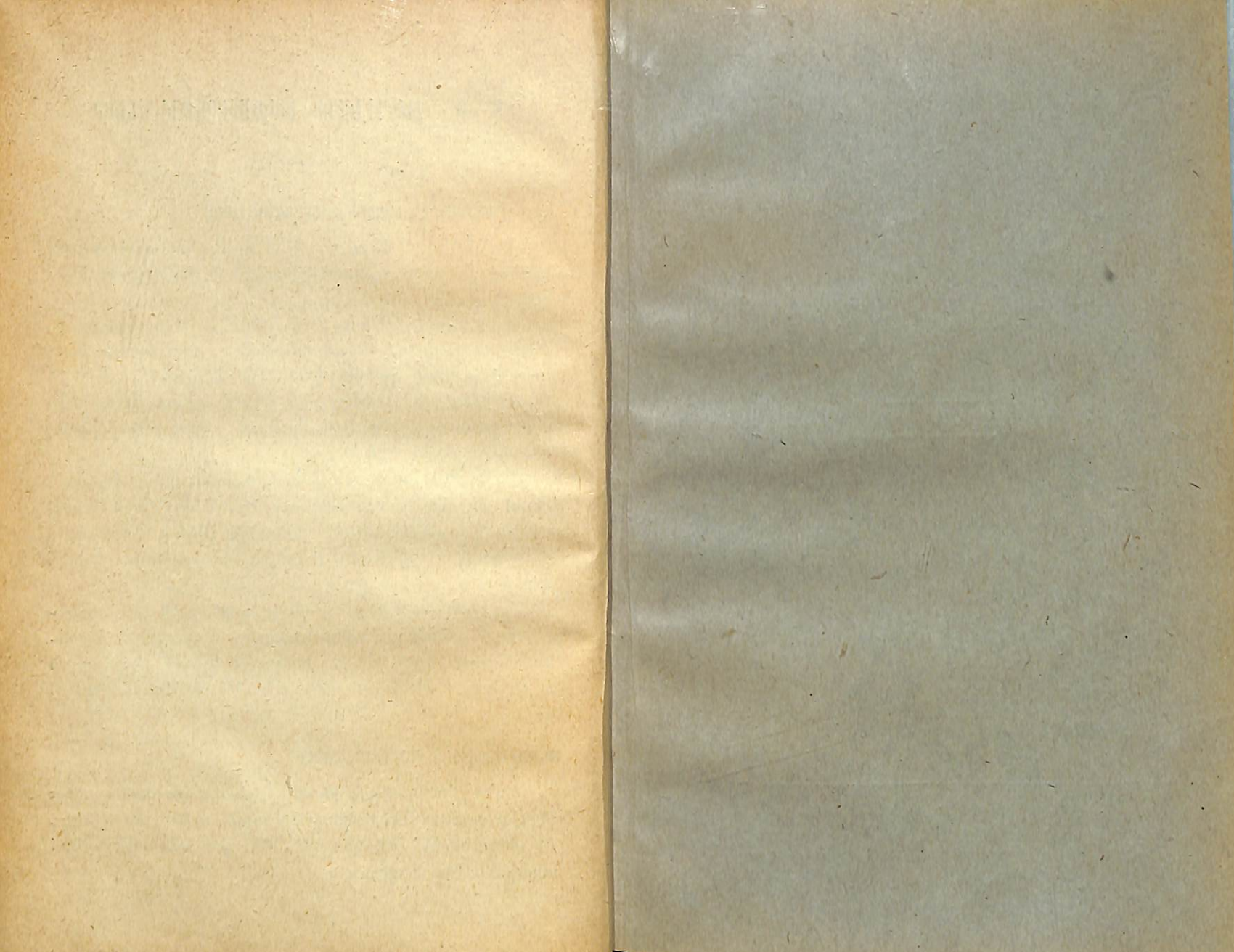
5. Հիմնական Նոր Եղանակ Ֆրանսերէն Շրագրութեան, Բ. Տարի, ֆերականութիւն, Հայերէնէ ի Ֆրանսերէն բարգմանութիւն, խօսակցութիւն: (Այս գիրքը օժանդակն է Méthode directe ի Բ. Գիրքին): Գին 6 դր.:

Բ. — ՄԱՆԿԱՎԱՐՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ՝

Փունջ Մանկավարժական Բանախօսութեանց (Այս գիրքին վաճառման ամբողջ հասոյթը նախընտրած է Ազգ. Հիւանդանոցին՝ Ռեբեոս ԷՖ. Պերպերեանի յօբելեանին առթիւ): Գին 5 դր.:

Ստորեւ կը նշանակենք մէկ ֆանիներն այն տետրակներուն՝ որոնցմէ պիտի բաղկանայ Դպրոցին և ընդհանրին Բարեկէօքը:

1. Ծնողներուն Սնարի Գիրքը
2. Մայրենի Լեզուի ուսուցումը
3. Գիտութիւն եւ բարոյական
4. Օտար կենդանի լեզուներու ուսուցումը
5. Ուրախութեան դաստիարակութիւնը
6. Աւարտագրութեան ուսուցումը
7. Զլխասաւոր տղաք
8. Պատմութեան ուսուցումը
9. Թոճախսին դիմ
10. Նոր դպրոցը
11. Երախան ի՛նչպէս պէտք է մեծցնել
12. Ամուսնութեան առողջապահութիւնը
13. Կնոջ իրաւունքները
Եւն. Եւն. Եւն.

8565

Գին 60 Փարսյ

معارف نظارت جلیله سنک سنه ۳۲۳ شمیرن ثانی ۱۹ تاریخلو
و ۲۸۸۴-۴۶۷ نومرولی رحصتنامه سیله طبع اولمشده.

84

« Ազգային գրադարան

48 250

